

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-3-67-81>

УДК 659:001-048.67](045)

Кисіль В.В.Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ ПРЕДМЕТУ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ
ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ НАУКИ**

Анотація. У статті розглянуто категорійний апарат з предмету популяризації інженерно-технічної науки. Новизна дослідження полягає у створенні системності щодо чіткого окреслення понять, а також у формуванні ієрархії цих понять та взаємозалежності між ними. Недостатньо пропрацьований категорійний апарат призводить до підміни розуміння функціональних обов'язків експертів з наукових комунікацій, журналістики та піару. В наслідок цього державні заклади не розуміють необхідність існування спеціалістів з наукової комунікації, що призводить до низької цікавості для вступу на інженерно-технічні спеціальності. Практичне значення роботи полягає у конкретних прикладах використання понять на практиці. Результатом дослідження є орієнтація у підборі якісного наукового піару для створення якісного впливу на аудиторію.

Ключові слова: Популяризація науки, науковий піар, наукова журналістика, наукова комунікація, наукометрія, внутрішній піар.

Kysil VeronikaNational Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"**CATEGORICAL FRAMEWORK OF THE SUBJECT MATTER
OF ENGINEERING AND TECHNICAL SCIENCE POPULARIZATION**

Summary. The article is devoted to the categorical device on the subject of popularization of engineering and technical science. The novelty of the study is to create a systematic approach to a clear definition of concepts, as well as to form the hierarchy of these concepts and interdependence between them. Incorrectly worded definition leads to misunderstanding the functional responsibilities of experts in scientific communications, journalism and PR. In the last 30 years research on science popularization, many articles in scientific and popular magazines have been written, but the problem is the frequent identification of the concept of "popularization of science" with the terms "scientific journal", "scientific communication" and "scientific journalism". As a result, state institutions do not understand the necessity of specialists in scientific communication that leads to low interest in entering engineering and technical specialties. In this point it is useful to observe concrete statements and definitions through Ukrainian law and articles. Also, the article provides the reader the comparison in definitions in Ukraine and thought all over the world and it is especially noted the lack of research on this issue in Ukrainian literature. A mention should be made that the creation of hierarchy of concepts can be done with classical theory of the elements of communication and clear understanding of the target audience. It is spoken in detail about internal and external communication, its exact division and special aspects of the content. It draws our attention to the complete system, which can be useful only in total work. The practical value of the work consists in concrete examples of the use of concepts in practice. The result of the study is the orientation in the selection of high-quality PR in order to create a qualitative impact on the audience.

Keywords: science popularization, scientific pr, pr in science, science journalism, scientific communication, scientometrics.

Постановка проблеми. Проблема відсутності конкурсу на бюджетні місця інженерно-технічних спеціальностях полягає не тільки у незначному піару навчальних закладів, але й загальної низької обізнаності молоді щодо подальших перспектив та роботи в вищезазначених областях. Для переходу до практичних дій та конкретних кроків щодо популяризації науки необхідно спочатку ознайомитися з усіма теоретичними категоріями, які допоможуть окреслити ряд понять.

Аналіз останніх досліджень. Питання популяризації науки в Україні активно вивчається в Україні А. Андруховим, О. Микитюком, О. Іванкевичем, В. Вахнованом, С. Федупко, З. Лободою, Л. Кудрею та багатьма іншими, проте тема популяризації науки розглядається скоріше з точки зору піару освітніх закладів, а не підтримці інженерно-технічної науки у цілому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на проаналізовану літературу, питання популяризації науки турбує наукову спільноту. Проте відсутність чіт-

кої розмежованості понять та розуміння різниці між питаннями «наукова комунікація», «наукова журналістика» та «науковий піар» показує, що поняттєвий апарат потребує розгляду та вдосконалення з подальшим окресленням підпорядкованості понять одне одному.

Мета дослідження. Мета статті – виявити взаємозалежність понять з предмету популяризації інженерно-технічної науки, сформувані окремо кожне визначення та найбільш прийнятний з точки зору сприйняття громадськістю та виявити різницю у розумінні понять серед української та світової спільноти. Для досягнення мети дослідження проаналізовано категорійний апарат популяризації науки, а також розроблена ієрархія понять щодо популяризації інженерно-технічної науки.

Основний виклад матеріалу дослідження.

Поняття «наука» та «популяризація науки»
Розуміння стану розвитку методів популяризації науки в Україні залежить, передусім, від правових засад, визначених Законом України «Про науку і науково-технічну діяльність» [1].

Наука – сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, законів природи або суспільства тощо) нових знань про навколишній світ. Основою науки є збирання, оновлення, систематизація, критичний аналіз фактів, синтез нових знань або узагальнень, що описують досліджувані природні або суспільні явища та (або) дозволяють будувати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і прогнозувати їх перебіг.

Загального визначення поняття «популяризація науки» в українському законодавстві немає. Проте існує певне світове розуміння обраного нами для розгляду питання.

Популяризація науки – процес розповсюдження наукових знань у сучасній і доступній формі для широкого кола людей, які мають певний рівень підготовленості для отримання інформації [2, с. 224]. Популяризація активно вивчається в світі і демонструє зародковий розвиток на теренах України.

За майже останніх 30 років світових досліджень щодо популяризації науки написано безліч статей у наукові та популярні журнали, проте проблемою є часте ототожнення поняття «популяризація науки» з термінами «науковий піар», «наукова комунікація» та «наукова журналістика».

Рівні розуміння поняття «наукова комунікація»

Наукова комунікація – це процес обміну інформацією між науковцями [3, с. 85–93]. За обраним визначенням, наукова комунікація проникає всередину наукової спільноти та не має ніякого зовнішнього впливу на громадськість, а отже – не має прямої залежності від популяризації науки. Проте, усе залежить від трактування слова «комунікація» та розуміння, хто саме в цьому випадку є реципієнтом – отримувачем інформації. Якщо реципієнтом вважається виключно науковець або наукова група, то наукова комунікація – внутрішнє вузьке поняття. Якщо ж реципієнтом вважається будь-яка людина, то можна припустити, що наукова комунікація – це будь-яке повідомлення наукового характеру, яке проходить крізь усі п'ять рівнів комунікації. За класифікацією Г. Лассуелла [4, ст. 125], комунікація має такі елементи (рис. 1).

З філософської позиції, наукова журналістика включає і рух для отримання нового знання, і популяризацію, і практичне використання знань [5, с. 412–430], а отже наукову журналістику можна розподілити на суто внутрішню, яка охоплює коло вчених та фахівців, і зовнішню – яка дає можливість науковцям спілкуватися з усіма охочими, які мають інтерес до наукових знань та хотіли б ознайомитися або поглибити власні знання з тієї чи іншої тематики.

Визначення терміна «науковий піар»

В той час, як в США та в Західній Європі створюються комерційні компанії з метою проведення наукових піар-кампаній для університетів та незалежних наукових лабораторій, в Україні

не сформульовано навіть визначення поняття «науковий піар».

Німецькою науковою спільнотою «Wissenschaft im Dialog» було запропоновано таке визначення цього поняття: науковий піар – це один з різноманітних процесів взаємодії, що створює наукову комунікацію. Компанія розуміє піар як спосіб, у який інститути свідомо формують спілкування з партнерами за допомогою як внутрішнього, так і зовнішнього діалогу» [6].

Тобто, науковий піар – це піар, який застосовується суто в науковій сфері, а отже, має окремі канали, способи та методи взаємодії з громадськістю. Тобто науковий піар є підвидом піару зі своїми особливостями.

Поняття наукової журналістики в Україні

Поняття наукової журналістики існує хіба що на теренах українського інтернет-простору, проте не має підтвердженень наукового визначення. Вільно енциклопедія «Вікіпедія», яка не є авторитетною в науковій спільноті, пропонує таке визначення наукової журналістики. Це «галузь журналістики, яка використовується для створення інформації на наукові теми» [7]. Тобто наукова журналістика, як і науковий піар, має свою специфіку у вже усталеній науці. Головним завданням наукової журналістики є зобразити наукові факти популярно, доступною мовою, не спотворюючи їх значення.

Дискусії щодо існування наукової журналістики в Україні беруть початок з 2006 р. [8], але проблема недостатньої кількості власне наукових та науково-популярних медіа залишається актуальною і сьогодні.

Окремі вчені та журналісти порушують питання щодо створення єдиної системи навчання і навіть нової спеціальності «Наукова журналістика». В Україні більш-менш розвинена неформальна наукова журналістика. Незважаючи на відсутність спеціалізованих інститутів наукової журналістики, в Україні є компетентні спеціалісти, які пишуть виключно на наукову тематику та вважаються на цій підставі науковими журналістами, наприклад М. Прокопенко, О. Петрук, В. Малинка, Е. Кравченко, О. Коваленко, А. Шаленко, М. Драгіна, М. Бабич та інші.

Взаємозалежність понять, що стосуються популяризації науки

Розглянувши поняття «популяризація науки», «наукова комунікація», «науковий піар» та «наукова журналістика», необхідно встановити взаємозалежність цих понять не менше, ніж виявити актуальні в наших умовах способи зацікавити молоді займатися наукою (що є основним фактором популяризації) та зрозуміти норми й правила, які мають бути обов'язковими під час публікації тих чи інших науково-популярних матеріалів.

Широкі поняття «популяризація науки» відрізняються від «наукової комунікації» тим, що популяризація – це процес, тобто якась дія, яку необхідно виконувати, а наукова комунікація – це поняття, яке показує конкретні способи проведення комунікації. Тобто ці поняття залежать одне від одного, але вони є повністю рівноправними.

Крім того, необхідно пам'ятати й про внутрішні фактори, що мають прямий вплив на популяризацію науки та залучення молодих фахівців до її розвитку. Саме тому внутрішньонауковий піар і наукометрія – дисципліна, що ви-

Рис. 1. Елементи комунікації за Г. Лассуеллом

вчає історію науки через численні виміри та статистичну обробку наукової інформації (кількість наукових статей, опублікованих у даний період часу, цитування тощо) [9, с. 230], і мають вагомий вплив на популяризацію науки за рахунок підвищення рейтингів вишів.

Власні національні мережі науковців – це можливість об'єднати вчених у ширше професійне коло, з якого можна мати доступи до будь-яких публікацій та наукових робіт, а також бути в курсі всіх нових досліджень та відкриттів. Фрагментарно в Україні відкриття та доробки можна простежити на сайті Національної академії наук України [10], проте окремий сайт для мережі вчених та обміну науковими доробками відсутній.

Розглянуті терміни «науковий піар» та «наукова журналістика» – поняття, які стосуються зовнішнього аспекту наукової комунікації. Крім того, «наукова журналістика» може існувати й окремо від «наукового піару», і всередині останнього. Оскільки піар передбачає написання прес-релізів та матеріалів для публікації, то журналістика є невід'ємною частиною процесу. Проте сьогодні наукова журналістика – окрема галузь, яка передбачає не лише написання статей, а й створення фото-, відеоконтенту. Тож ми бачимо повну взаємозалежність понять і можемо розробити схему факторів, які впливають на популяризацію науки (рис. 2).

Висновки з даного дослідження та перспективи. Отже, популяризація науки складається з кількох великих секторів і безлічі тонкощів комунікаційних процесів. Поняття є абсолютно новим для України, проте широко популярне за кордоном унаслідок вільної конкуренції вишів. Ми простежити взаємозалежність

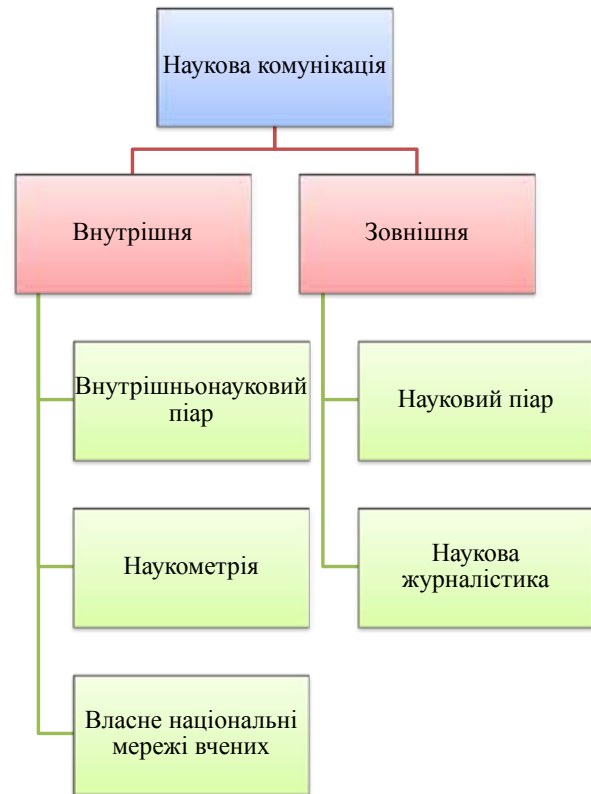

Рис. 2. Ієрархія факторів популяризації науки

понять, розподілили їх на групи зовнішньої та внутрішньої наукової комунікації та сформували ієрархію, яка може допомогти зрозуміти, як саме і кому слід популяризувати науку системно.

Список літератури:

1. Конституція України: Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», прийнято ВР України 14 берез. 2014 р. / Офіц. веб-сторінка веб-сайту Громадської ради при Держінформнауки. URL: <https://dknii.wordpress.com/> (дата звернення: 02.03.2014).
2. Лазаревич Э.А. Искусство популяризации науки. 2-е изд., перераб. и дополн. Москва, 1978. 224 с.
3. Чемеркін С. Наукова комунікація в сучасній українській лінгвістиці. *Українська мова*. 2013. Вип. 3. С. 85–93.
4. Lasswell H. The structure and function of communication in society. The Communication of Ideas. N.Y., 1948.
5. Presa.ua. Київ. URL: <http://presa.ua/> (дата звернення: 22.04.2018).
6. Wissenschaft-im-dialog.de, Німеччина, 2016. URL: <https://www.wissenschaft-im-dialog.de> (дата звернення: 05.04.2018).
7. Наукова журналістика / Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/наукова_журналістика (дата звернення: 03.04.2019).
8. Гаташ В. Наукова журналістика: швидше немає, ніж є. *Дзеркало тижня*. 2006. URL: <https://dt.ua/> (дата звернення: 22.04.2018).
9. Мирский Э.М. Наукометрия. Новая философская энциклопедия. РАН, Ин-т философии. 2-е изд., испр. и допол. Москва, 2010. 350 с.
10. Національна академія наук України: офіц. веб-сайт НАН України / засн.: Центром практичної інформатики НАН України. Київ, 2017. URL: <http://www.nas.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2018).

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy (2014). Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist" ["On Scientific and Scientific-Technical Activity"]. Kyiv. URL: <https://dknii.wordpress.com/> (accessed 02.03.2014).
2. Lazarevych E. (1978). Iskuststvo populyarizatsii nauki [The art of popularizing science]. Nauka, Moscow, p. 224.
3. Chemerkin S. (2013). Naukova komunikatsiia v suchasni ukrainiskii lnhvistytsi [Scientific communication in modern Ukrainian linguistics]. *Ukrainsjka mova*, vol. 3, pp. 85–93.
4. Lasswell H. (1948). The structure and function of communication in society, The Communication of Ideas. N.Y.: Harper and Brothers.
5. Presa.ua, Kyiv. URL: <http://presa.ua/> (accessed: 22.04.2018).
6. Wissenschaft-im-dialog.de, Germany. URL: <https://www.wissenschaft-im-dialog.de> (accessed: 05.04.2018).
7. Science Journalism, Wikipedia: free encyclopedia. URL: <https://www.wikipedia.org/> (accessed: 31.03.2019).
8. Ghatash V. (2006). Naukova zhurnalistyka: shvydshe nemaie, nizh ye [Scientific journalism: no sooner than there is], *Dzerkalo tyzhnj*. URL: <https://dt.ua/> (accessed: 22.04.2018).
9. Myrskij E. (2010). Naukometryja [Scientometry], Novaya filosofskaya entsyklopediia [New Philosophical Encyclopedia]. Moscow : Myslj, p. 350.
10. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy [National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv. URL: <http://www.nas.gov.ua/> (accessed: 05.04.2018).